

بِسْمِ اللَّهِ
الرَّحْمَنِ
الرَّحِيمِ

پایان نامه کارشناسی ارشد در رشته جامعه شناسی

بررسی تأثیر مجازات زندان سرپرست خانواده بر وضعیت اجتماعی و اقتصادی خانواده
زندانی (مورد مطالعه: همسران زندانیان استان کردستان)

به وسیله ی :
امجد هدایت

استاد راهنما :
دکتر حبیب احمدی

۱۳۸۷ / ۱ / ۱۸

شهریور ۱۳۸۵

۷۴۱۴۰

به نام خدا

بررسی تأثیر مجازات زندان سرپرست خانواده بر وضعیت اجتماعی و اقتصادی خانواده
زندانی

به وسیله ی:

امجد هدایت

پایان نامه

ارائه شده به تحصیلات تکمیلی دانشگاه به عنوان بخشی از فعالیت های
تحصیلی لازم برای اخذ درجه کارشناسی ارشد

در رشته ی:

جامعه شناسی

از دانشگاه شیراز

شیراز

جمهوری اسلامی ایران

ارزیابی شده توسط کمیته پایان نامه با درجه: عالی

دکتر حبیب احمدی، دانشیار بخش جامعه شناسی (رئیس کمیته)

دکتر عبدالعلی لهسایی زاده، استاد بخش جامعه شناسی

دکتر محمد تقی ایمان، دانشیار بخش جامعه شناسی

تابستان ۱۳۸۵

تقدیم به:

تمامی اعضای خانواده ام

به خصوص خورشید همیشه تابان وجودم،

مادر

سپاسگزاری

سپاس خدای مهربان را که به من توفیق داد که این مرحله از دانش اندوزیم را به پایان برسانم.

بر خود لازم میدانم که از زحمات اساتید محترم، جناب آقای دکتر احمدی که با راهنمایی های خردمندانه مرا در به ثمر رسیدن این بررسی رهنمون شدند، جناب آقای دکتر لهسایی زاده که با ارشادات خویش مرا در انجام این بررسی یاری نمودند و جناب آقای دکتر ایمان که از راهنمایی های بی دریغ ایشان در سراسر تحقیق به ویژه در امر روش شناسی، بهره مند بودم، نهایت تشکر و قدردانی را بنمایم.

همچنین از دوست عزیزم آقای حسین افراسیابی و سایر کسانی که در این راه مرا یاری نمودند، کمال تشکر را دارم.

چکیده

بررسی تأثیر مجازات زندان سرپرست خانواده بر وضعیت اجتماعی و اقتصادی خانواده زندانی (مورد مطالعه: همسران زندانیان استان کردستان)

توسط:

امجد هدایت

امروزه یکی از مباحث عمده ی دنیا در مطالعات اجتماعی زندان و پیامدهای آن می باشد. علاوه بر این تأثیرات بر خود زندانی، تأثیرات زندان بر دیگر اعضای خانواده ی زندانی نیز از مهمترین پیامدهای زندان به حساب می آید. به طوری که دستگیری و زندانی شدن سرپرست خانواده در ابعاد مختلف اجتماعی، اقتصادی و روانی خانواده های زندانیان تأثیر بسزایی داشته و این خانواده ها که قربانیان مجازات زندان می باشند دچار مشکلات و مسائل متعددی شده اند. به طور کلی، مسأله ی اساسی در این پژوهش، بررسی وضعیت اقتصادی و اجتماعی خانواده های زندانیان و تأثیر مجازات زندان سرپرست خانواده بر وضعیت اقتصادی و اجتماعی ین خانواده ها می باشد. بر این اساس شاخص های اقتصادی- اجتماعی درون خانواده مورد مطالعه قرار گرفته و با مقایسه ی این شاخص ها در قبل و بعد از زندانی شدن سرپرست خانواده، مسأله ی تحقیق تبیین شده است. در این راستا از نظریه های بی سازمانی اجتماعی و کنترل اجتماعی استفاده شده است. این پژوهش با روش پیمایشی انجام شده و جامعه ی آماری شامل همسران زندانیان استان کردستان بوده اند که ۲۰۰ نفر آنها داری شرایط مورد نظر محقق بوده، با استفاده از پرسشنامه و مصاحبه ی حضوری مورد پرسشگری قرار گرفته اند.

داده های حاصل از پیمایش به کمک آماره هی موجود در نرم افزار SPSS مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است. نتایج حاصل از آزمون فرضیات نشان می دهد که بین درآمد خانواده، وضعیت تحصیلی، تعامل اجتماعی، کنترل اجتماعی فرزندان، تمایل به بزهکاری فرزندان، تمایل به مهاجرت، انزوی اجتماعی، علاقه و دلبستگی فرزندان به خانواده، دیدگاه خانواده به قوانین و مقررات و ترک تحصیل فرزندان در قبل و بعد از زندان تفاوت معناداری وجود دارد.

واژه های کلیدی: مجازات زندان- سرپرست خانواده- پیامدهی اجتماعی- پیامدهای اقتصادی.

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
فصل اول - کلیات	۱
۱-۱- مقدمه	۱
۲-۱- بیان مسأله	۲
۳-۱- اهمیت موضوع	۴
فصل دوم - تحقیقات پیشین	۸
۱-۲- تحقیقات خارجی	۸
۲-۲- تحقیقات داخلی	۱۰
۳-۲- نقد مطالعات موجود	۱۲
فصل سوم - مبانی نظری	۱۴
۱-۳- مروری بر نظریات پیشین	۱۴
۱-۱-۳- نظریه هی جامعه شناختی	۱۴
۱-۱-۱-۳- نظریه هی جامعه شناسی انحرافات	۱۴
۲-۱-۳- نظریه هی بی سازمانی اجتماعی	۱۵
۱-۲-۱-۳- دیدگاه دورکیم درباره جرم	۱۶
۲-۲-۱-۳- دیدگاه مرتون درباره جرم و مجازات	۱۸
۳-۱-۳- کارکرد گریبی - ساخت گریبی	۲۲
۱-۳-۱-۳- دیدگاه پارسونز	۲۲
۴-۱-۳- نظریه بوم شناختی	۲۴
۱-۴-۱-۳- پارک و برگس	۲۴
۵-۱-۳- نظریه هی برچسب زنی	۲۵
۶-۱-۳- نظریه هی کنترل اجتماعی	۲۷
۱-۶-۱-۳- نظریه بازداري رکلس	۲۹
۲-۶-۱-۳- نظریه کنترل اجتماعی هیرشی	۳۰
۳-۶-۱-۳- نظریه کنترل اجتماعی اسگود	۳۲
۴-۶-۱-۳- جی گود	۳۳

۳۵	۷-۱-۳- نظریه هی زندان
۳۶	۱-۷-۱-۳- دورکیم
۳۷	۲-۷-۱-۳- مرتون
۳۸	۳-۷-۱-۳- فوکو
۴۱	۸-۱-۳- قربانی شدن و قربانی شناسی
۴۲	۲-۳- چارچوب نظری تحقیق
۴۹	۳-۳- مدل نظری تحقیق
۵۱	۴-۳- مدل تحقیق
۵۲	۵-۳- فرضیات تحقیق
۵۳	۶-۳- تعریف مفاهیم و متغیرها
۵۵	فصل چهارم - روش شناسی
۵۵	۱-۴- روش پژوهش
۵۵	۲-۴- واحد تحلیل
۵۶	۳-۴- جامعه آماری
۵۶	۴-۴- ابزار گردآوری داده ها
۵۷	۵-۴- رویی و پویی ابزار سنجش
۵۸	۶-۴- شیوه تجزیه و تحلیل داده ها
۵۹	فصل پنجم - یافته های تحقیق
۵۹	۱-۵- توزیع فراوانی پاسخگویان
۸۷	۲-۵- بررسی فرضیات
۹۸	فصل ششم - نتیجه گیری
۹۸	۱-۶- بحث و نتیجه گیری
۱۰۸	۲-۶- محدودیت ها
۱۰۹	۳-۶- پیشنهادات
	پیوست ها
۱۱۱	فهرست منابع فارسی
۱۱۳	فهرست منابع انگلیسی
۱۱۷	پرسشنامه

فهرست جداول

صفحه	عنوان
۵۹	جدول ۵-۱-۱- توزیع فراوانی سن.....
۶۰	جدول ۵-۱-۲- توزیع فراوانی محل زندگی.....
۶۰	جدول ۵-۱-۳- توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب بعد خانوار.....
۶۱	جدول ۵-۱-۴- توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب میزان تحصیلات.....
۶۲	جدول ۵-۱-۵- توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب میزان تحصیلات همسر.....
۶۲	جدول ۵-۱-۶- توزیع فراوانی و درصد وضعیت اشتغال همسر پاسخگو قبل از زندانی شدن.....
۶۳	جدول ۵-۱-۷- توزیع فراوانی و درصد نوع شغل همسر پاسخگو در صورت اشتغال.....
۶۳	جدول ۵-۱-۸- توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب وضعیت اشتغال.....
۶۴	جدول ۵-۱-۹- توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب نوع شغل.....
	جدول ۵-۱-۱۰- توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب تعداد دفعات زندانی شدن سرپرست.....
۶۴	
۶۵	جدول ۵-۱-۱۱- توزیع فراوانی شیوه ی ملاقات پاسخگو با همسرش.....
۶۵	جدول ۵-۱-۱۲- توزیع فراوانی فرار فرزندان پاسخگویان از مدرسه تا زمان مصاحبه.....
۶۶	جدول ۵-۱-۱۳- توزیع فراوانی وضعیت ملاقات فرزندان با زندانی.....
۶۶	جدول ۵-۱-۱۴- توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب شیوه ی تأمین عايش.....
	جدول ۵-۱-۱۵- توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب میزان روابط اجتماعی قبل از زندانی شدن سرپرست.....
۶۷	
	جدول ۵-۱-۱۶- توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب میزان روابط اجتماعی بعد از زندانی شدن سرپرست.....
۶۸	
	جدول ۵-۱-۱۷- توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب تعلقات و دلبستگی هی فرزندان قبل از زندانی شدن سرپرست.....
۶۹	
	جدول ۵-۱-۱۸- توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب تعلقات و دلبستگی هی فرزندان بعد از زندانی شدن سرپرست.....
۷۰	
	جدول ۵-۱-۱۹- توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب تمیل فرزندان

- ۷۱..... به رفتار بزهکارانه قبل از زندانی شدن سرپرست.....
 جدول ۵-۱-۲۰- توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب تمایل فرزندان
- ۷۳..... به رفتار بزهکارانه بعد از زندانی شدن سرپرست.....
 جدول ۵-۱-۲۱- توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب کنترل اجتماعی
- ۷۴..... فرزندان قبل از زندانی شدن سرپرست.....
 جدول ۵-۱-۲۲- توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب کنترل اجتماعی
- ۷۵..... فرزندان بعد از زندانی شدن سرپرست.....
 جدول ۵-۱-۲۳- توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب تعهد و تعلق فرزندان
- ۷۶..... به والدین قبل از زندانی شدن سرپرست.....
 جدول ۵-۱-۲۴- توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب تعهد و تعلق فرزندان
- ۷۷..... به والدین بعد از زندانی شدن سرپرست.....
 جدول ۵-۱-۲۵- توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب ترک
- ۷۸..... تحصیل فرزندان قبل از زندانی شدن سرپرست.....
 جدول ۵-۱-۲۶- توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب ترک
- ۷۹..... تحصیل فرزندان بعد از زندانی شدن سرپرست.....
 جدول ۵-۱-۲۷- توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب دیدگاهشان
- ۷۹..... نسبت به قوانین اجتماعی قبل از زندانی شدن سرپرست.....
 جدول ۵-۱-۲۸- توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب دیدگاهشان
- ۸۰..... نسبت به قوانین اجتماعی بعد از زندانی شدن سرپرست.....
 جدول ۵-۱-۲۹- توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب موفقیت تحصیلی
- ۸۱..... فرزندان قبل از زندانی شدن سرپرست.....
 جدول ۵-۱-۳۰- توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب موفقیت تحصیلی فرزندان بعد از زندانی شدن سرپرست.....
- ۸۲..... جدول ۵-۱-۳۱- توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب انزوی اجتماعی خانواده ی
 زندانی قبل از زندانی شدن سرپرست.....
- ۸۳..... جدول ۵-۱-۳۲- توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب انزوی اجتماعی خانواده ی
 زندانی بعد از زندانی شدن سرپرست.....
- ۸۴..... جدول ۵-۱-۳۳- توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب مهاجرت
 قبل از زندانی شدن سرپرست.....
- ۸۴.....

جدول ۳۴-۱-۵- توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب مهاجرت

- ۸۵..... بعد از زندانی شدن سرپرست.....
- جدول ۳۵-۱-۵- توزیع فراوانی درآمد قبل از زندانی شدن سرپرست.....
- ۸۶.....
- جدول ۳۶-۱-۵- توزیع فراوانی درآمد قبل از زندانی شدن سرپرست.....
- جدول ۱-۲-۵- آزمون معنی داری تفاوت میانگین نمرات از طیف تعامل اجتماعی خانواده‌های زندانیان قبل و بعد از دستگیری سرپرست.....
- ۸۷.....
- جدول ۲-۲-۵- آزمون معنی داری تفاوت میانگین نمرات از طیف علاقه و دل‌بستگی فرزندان به خانواده قبل و بعد از دستگیری سرپرست.....
- ۸۸.....
- جدول ۳-۲-۵- آزمون معنی داری تفاوت میانگین نمرات از طیف تمایل به بزهکاری فرزندان قبل و بعد از دستگیری سرپرست.....
- ۸۹.....
- جدول ۴-۲-۵- آزمون معنی داری تفاوت میانگین نمرات از طیف کنترل اجتماعی فرزندان خانواده زندانیان قبل و بعد از دستگیری سرپرست.....
- ۹۰.....
- جدول ۵-۲-۵- آزمون معنی داری تفاوت میانگین نمرات از طیف تعهد و تقید فرزندان خانواده زندانیان قبل و بعد از دستگیری سرپرست.....
- ۹۱.....
- جدول ۶-۲-۵- آزمون معنی داری تفاوت میانگین نمرات از طیف موفقیت تحصیلی فرزندان خانواده زندانیان قبل و بعد از دستگیری سرپرست.....
- ۹۲.....
- جدول ۷-۲-۵- آزمون معنی داری تفاوت میانگین نمرات از طیف انزوای اجتماعی خانواده زندانیان قبل و بعد از دستگیری سرپرست.....
- ۹۳.....
- جدول ۸-۲-۵- آزمون معنی داری تفاوت میانگین درآمد خانواده زندانیان قبل و بعد از دستگیری سرپرست.....
- ۹۴.....
- جدول ۹-۲-۵- آزمون معنی داری تفاوت میانگین نمرات از طیف تمایل به مهاجرت خانواده زندانیان قبل و بعد از دستگیری سرپرست.....
- ۹۵.....
- جدول ۱۰-۲-۵- آزمون معنی داری تفاوت میانگین نمرات از طیف دیدگاه خانواده به قوانین اجتماعی قبل و بعد از دستگیری سرپرست.....
- ۹۶.....
- جدول ۱۱-۲-۵- آزمون معنی داری تفاوت میانگین نمرات از طیف ترک تحصیل فرزندان زندانیان قبل و بعد از دستگیری سرپرست.....
- ۹۷.....

فصل اول

کلیات

۱-۱- مقدمه

زندان آینده‌ی اجتماع است و نظام مجازات نشان‌دهنده‌ی بسط تکامل جامعه است. امروزه بحث زندان و تأثیرات آن به یکی از جنجالی‌ترین مباحث اجتماعی مبدل گشته است و موافقان و مخالفان زندان هر کدام به گونه‌ای به مقوله‌ی زندان پرداخته‌اند، به طوری که تعدادی از صاحب نظران، زندان را آسیب‌زا و عده‌ای نیز آن را آسیب‌زدا می‌دانند. ولی با توجه به اینکه زندان با انسان و حیثیت انسانی سروکار دارد، دارای اهمیت ویژه‌ای است و تمامی جوامع به زندان به عنوان مکانی که بتواند افراد مجرم و ناسازگار را جدای از جامعه نگه دارد و در جهت اصلاح و بازپروری آنها تلاش نماید، نیاز دارند (ماتیوس و فرانسیس، ۱۳۸۱: ۷۷). ولی مسئله اساسی تر میزان عواقب و تأثیراتی است که زندانی شدن اشخاص بر روی ساختارهی گوناگون اجتماعی مانند خانواده، جامعه و انواع روابط و میزان اعتماد و ارزشی که افراد بری همدیگر قائل هستند می گذارد. متأسفانه ین جنبه از مسائل در نظریات و بحث‌ها در مورد زندان نادیده گرفته شده. همین مقدار کم تغییرات در زندان‌ها کمتر در راستی اهدافی مانند توجه به خانواده هی زندانیان جدی دیگر مسائل، به عنوان قربانیان جرم و حل مشکلات آنها بوده است. در ین میان، نه تنها مسؤولین در ین مسیر موفق نبوده اند بلکه ان جدایی خود عاملی بوده برای گسیختگی بیشتر فرد از هنجارهی اجتماعی و خانواده، لذا در صورتی که زندانی پدر خانواده باشد ین جدایی چه پیامدی بجز مشکلات اقتصادی واجتماعی، گسستگی اعضا، فرار فرزندان از خانه و گرایش آنها به انحرافات اجتماعی و امثال ین مسائل می تواند داشته باشد. متأسفانه تحقیقات خاصی در ین زمینه صورت نگرفته و اگر

پژوهش‌های هم صورت گرفته بیشتر به مجرمین پرداخته و کمتر قربانیان جرم را مورد توجه قرار داده است.

همچنانکه بعضی از صاحب نظران معتقدند، تمایل به تغییر، ذاتی همه‌ی جوامع بشری است (ایزنشتاد، ۱۳۸۱: ۳۲۲). با این تغییر و توسعه‌ی جوامع، دیدگاه‌ها نیز در مورد تغییر در شیوه‌ی زندان داری و اصلاح زندان‌ها زیاد شده است. همچنین توجه به تاریخ شکل‌گیری زندان‌ها نشان می‌دهد که زندان با پیدایش جوامع وجود داشته و همزمان با تغییرات جامعه، زندان‌ها نیز تغییر کرده است (همان منبع، ۱).

در گذشته و پیش از اوایل قرن ۱۹، در اروپا و آمریکا، کمتر از زندانی کردن به عنوان مجازات استفاده می‌کردند و بیشتر شهرها زندان محلی داشتند و وسعت این زندان‌ها بسیار کم بود، به طوری که بیشتر از ۳ الی ۴ زندانی را نمی‌توانست در خود نگه دارد و همچنین افراد خاصی را در این زندان‌ها نگاهداری می‌کردند مانند افراد پست یا افرادی که در انتظار محاکمه بودند ولی میزان حمایت زندان‌ها در دوران فعلی پست مدرنیته و بعد از صنعتی شدن، موضوعی است که مکرراً در کتاب‌ها و مقالات به آن اشاره شده است (گیدنز، ۱۳۷۳: ۱۴۵).

۱-۲- بیان مسأله

علی‌رغم تلاش‌هایی که در جهت اصلاح امور زندان‌ها در راستای اهدافی نظیر بازگشت مجرمین به زندگی عادی، پیشگیری عمومی و عبرت آموزی دیگران، پیشگیری فردی و جلوگیری از تکرار جرم و تلاش برای ترمیم و تسکین افکار جریحه‌دار شده‌ی جامعه انجام شده است، میزان بازگشت به جرم در میان مجرمین آزاد شده از زندان بالا می‌باشد. به طور کلی اگرچه زندانی کردن مجرمین می‌تواند یک راه حل کوتاه مدت برای کاهش جرایم باشد، اگر هزینه‌های اقتصادی و اجتماعی که بر

خانواده و اجتماع تأثیر گذار هستند، مورد توجه قرار گیرد، نشان دهنده‌ی این واقعیت خواهد بود که چنین هزینه‌هایی کاهش معنی داری در زمینه بازداری و جلوگیری و بازپروری مجرمین را نشان نمی‌دهد (احمدی، ۱۳۸۴: ۲۷۲). برای مثال تحقیقی که آقای رید^۱ (Reid, ۲۰۰۰) در آمریکا انجام داده نشان می‌دهد که افزایش مجازات‌ها و تحمیل مجازات‌های شدید بر مجرمین، تأثیر قابل توجهی نداشته است و انتظارات مسؤولین و دولت را برآورده نساخته است. اما با توجه به مسأله‌ی تحقیق، یکی از مهمترین کارکردهای منفی زندان تأثیر مجازات بر خانواده‌های مجرمین است؛ به گونه‌ای که اعمال بر چسب انحراف و ارتکاب به جرم به سرپرست خانواده باعث می‌شود که احساس تعلق، تعهد و تقید اعضای خانواده نسبت به سرپرست خانواده کم شود و روابط اجتماعی آنها را محدود سازد. همچنین این برچسب‌ها بر روابط اجتماعی شبکه‌ی خویشاوندی با خانواده‌ی مجرمین تأثیر منفی خواهد داشت (احمدی، ۱۳۸۴: ۲۷۲).

با توجه به تحقیقی که احمدی انجام داده، عدم حضور سرپرست خانواده و کاهش اقتدار او در نزد فرزندان به علت ارتکاب جرم، و غیبت طولانی مدت از محیط خانواده و زندانی بودن موجب می‌شود که فرزندان آزادی بیشتری داشته و با توجه به عدم کنترل و نظارت و همچنین طرد شدن از سوی افراد جامعه به دلیل برچسبی که خانواده‌ی آنها به عنوان مجرم دارند، بیشتر اوقات خود را در بیرون از خانه با "گروه‌های همسال"^۲ و یا در برخی موارد با "گروه‌های همسال بزهکار"^۳ سپری نمایند و این تمایل فرزندان به چنین گروه‌هایی باعث به وجود آمدن تعلق گروهی و سازگاری بیشتر آنها با هنجارهای گروه‌های همسال می‌گردد (همان منبع: ۲۷۸). همچنین با توجه به برچسب‌هایی که آنها به عنوان فرزندان مجرمین خورده‌اند، ورود به گروه‌های همسال غیر منحرف

^۱ Reid

^۲ Peer Groups

^۳ Delinquent Peer Groups

برای آنان سخت می‌باشد. گسستن اعضای خانواده زندانیان از شبکه‌ی نیرومند قومی، قبیله‌ای، محلی، همسایگی و خویشاوندی به سبب مجازات زندان سرپرست خانواده، فشارهای روحی و روانی شدیدی بر اعضای خانواده تحمیل می‌نماید که پیامدهایی مانند انزوای اجتماعی فرزندان، افت تحصیلی و ترک تحصیل آنها می‌گردد و در بسیاری موارد مشاهده شده که زندانی شدن سرپرست خانواده و انزوای آنها موجب مهاجرت خانواده و زندگی در محله‌های گمنام گردیده است که در چنین مکان‌هایی زمینه برای ارتکاب جرم فرزندان مناسب‌تر می‌باشد (همان منبع، ۲۷۸).

موضوعی که سیاست‌گذاران و کیفرشناسان در طول سال‌های اخیر بسیار پیرامون آن به بحث پرداخته‌اند، این است که آیا استفاده‌ی زیاد از حبس می‌تواند سطح ارتکاب جرم را کاهش دهد؛ به بیان دیگر یا زندانی شدن فرد می‌تواند باعث عدم بروز بزهکاری و کجروی در دیگر افراد جامعه به خصوص نزدیکان شود یا برعکس (ماتیوس و فرانسیس، ۱۳۸۱: ۴). همچنین هزینه‌های روز افزون حبس و شناخت بیشتر اثرات خطرناک و بیگانه‌کننده‌ی انباشتن مجرمین در زندان بر زندانیان و نیز بر خانواده‌ها و بستگان آنها، سیاست‌گذاران و جامعه‌شناسان را مجبور به بررسی مجدد نقش حبس ساخته است (همان منبع، ۵).

به طور کلی مسأله اساسی در این تحقیق بررسی تأثیر مجازات زندان سرپرست خانواده بر وضعیت اقتصادی و اجتماعی اعضای خانواده زندانی می‌باشد. موقعیت اقتصادی و اجتماعی خانواده زندانیان شامل شاخص‌هایی همچون: چگونگی امرار معاش خانواده؛ روابط اجتماعی خانواده؛ کنترل اعضای خانواده؛ دلبستگی فرزندان به خانواده؛ تمایل به بزهکاری فرزندان؛ علاقه و دلبستگی به والدین؛ وضعیت تحصیلی فرزندان؛ تمایل به ترک تحصیل فرزندان؛ تمایل به مهاجرت؛ انزوای اجتماعی و عدم پیبندی به قوانین و مقررات می‌باشد که با مقیسه این شاخص‌ها در قبل و بعد از زندانی شدن سرپرست خانواده مسأله تحقیق تبیین خواهد شد. مقیسه این شاخصها در قبل و بعد

از زندانی شدن سرپرست خانواده ها، تأثیر مجازات زندان سرپرست خانواده بر وضعیت اقتصادی- اجتماعی خانواده را بیان می دارد .

۱-۳- اهمیت موضوع

توجه به نقش اساسی والدین در خانواده به عنوان مهمترین گروه مرجع جوان مخصوصاً در دوره‌ای که هنوز دستیابی‌های اجتماعی و روانی کامل نشده‌اند، بسیار حائز اهمیت است. چون در این دوره فرد دارای خواسته‌هایی می‌باشد که هنوز برآورده نشده و خود به تنهایی توان برآوردن این نیازها را نداشته است (شفرز، ۱۳۸۳: ۱۳۷). در اغلب جوامع خانواده نقش محوری در تعیین خط مشی‌های کلی و تصمیم‌گیری‌ها را برعهده دارد (پور نجف، ۱۳۸۰: ۱۰۶)، بنابراین، عدم حضور یکی از آنها می‌تواند پیامدهای منفی به دنبال داشته باشد. پدر خانواده علاوه بر نقش سرپرست به عنوان تأمین کننده‌ی نیازهای اقتصادی می‌تواند در هویت‌یابی، ایفای نقش اجتماعی و سلامت جسمی و روانی فرزندان کارساز باشد. اگر مشکلات فرزندان به شیوه‌ی صحیح حل نشود، این امکان که فرزندان برای حل نیازهای خود به عوامل خارج از نظام خانواده متوسل گردند و در این جهت از افراد و گروه‌های منحرف کمک گیرند، زیاد می‌باشد (Vuchinich, ۱۹۹۹: ۱۵۵).

در جوامعی که نظام تأمین اجتماعی وجود ندارد و یا مساعدت‌های مالی سازمانها و نهادهای حمایتی به آسیب‌دیدگان ناشی از زندانی شدن سرپرست خانوار ناچیز بوده و نمی‌تواند انتظارات و نیازمندی‌های این خانوارها را تأمین نماید، مشکلات رفاهی موجب می‌گردد تا اعضای خانواده‌های زندانی مرتکب جرایم و آسیب‌های دیگری نظیر انحرافات جنسی، سرقت و بعضاً گسیختگی خانوادگی و طلاق گردد (احمدی، ۱۳۸۴: ۲۷۹).

این تحقیق به زندان به عنوان یک پدیده‌ی اجتماعی نگریسته و تأثیر آن را بر خانواده‌ی زندانیان مورد توجه قرار داده است و دوری و عدم حضور سرپرست خانواده را منشأ بسیاری از نابسامانی‌ها و اختلافات خانوادگی، طلاق و جدائی، آثار سوء تربیتی و بی‌سرپرستی کودکان و آسیب‌های جبران ناپذیر دیگر می‌داند. این تحقیق و مطالعه در نوع خود بدیع می‌باشد؛ زیرا از یک طرف به کارکردهای زندان بر زندانی و از طرف دیگر به بررسی تأثیر حبس بر دیگر اعضای خانواده می‌پردازد که به عنوان قربانیان پدیده‌ی زندان به حساب می‌آیند. در واقع، قربانیان چنین مجازاتی، غیر از خود زندانی، خانواده‌ی زندانی هستند که عدم حضور سرپرست را تجربه می‌نمایند و این می‌تواند تأثیرات بسیار سوئی بر شبکه‌ی روابط خانوادگی و مسائل اجتماعی و اقتصادی و روانی خانواده داشته باشد.

به نظر می‌رسد که این پژوهش می‌تواند در جهت شناخت بیشتر آسیب‌های اجتماعی و از طرف دیگر کمک به حفظ خانواده‌های زندانیان از این آسیب یاری رساند.

۱-۴- اهداف تحقیق

اهداف این تحقیق به دو صورت کلی و ویژه مطرح می‌شود.

هدف کلی

هدف اصلی این تحقیق مطالعه‌ی است که از مسئله تحقیق ناشی می‌شود: "بررسی تأثیر مجازات زندان سرپرست خانواده بر وضعیت اجتماعی، اقتصادی و تحصیلی اعضای خانواده" و به دنبال آن است که بداند زمانی که سرپرست خانواده در زندان می‌باشد، برخورد دیگر اعضای خانواده با

مسائلی که در سؤالات تحقیق یا همان اهداف ویژه یا جزئی به آن خواهیم پرداخت چگونه خواهد بود.

اهداف جزئی

در زمینه‌ی اهداف جزئی (ویژه) تحقیق (که اصولاً از مسأله‌ی پژوهش و اهداف کلی نشأت می‌گیرد). محقق با بیان اهداف خود تصریح می‌کند که چه اهدافی دنبال می‌شود:

در سؤالات زیر اهداف جزئی پژوهش حاضر نیز مطرح می‌گردد:

- یا وضعیت تحصیلی فرزندان خانواده هی زندانیان قبل از زندانی شدن سرپرست خانواده و بعد از آن با هم تفاوت دارد؟

- یا تمایل به بزهکاری فرزندان خانواده هی زندانیان قبل از زندانی شدن سرپرست خانواده و بعد از آن با هم تفاوت دارد؟

- یا میزان کنترل فرزندان خانواده هی زندانیان قبل از زندانی شدن سرپرست خانواده و بعد از آن با هم تفاوت دارد؟

- یا میزان تعلق و تقید اجتماعی فرزندان خانواده هی زندانیان به والدین قبل از زندانی شدن سرپرست خانواده و بعد از آن با هم تفاوت دارد؟

- یا وضعیت امرار معاش خانواده هی زندانیان قبل از زندانی شدن سرپرست خانواده و بعد از آن با هم تفاوت دارد؟

- یا بین تمایل به مهاجرت خانواده هی زندانیان قبل از زندانی شدن سرپرست خانواده و بعد از آن تفاوت وجود دارد؟

- یا تمایل به ترک تحصیل فرزندان خانواده هی زندانیان قبل از زندانی شدن سرپرست خانواده و بعد از آن با هم تفاوت دارد؟

- یا میزان پیبندی به قوانین و مقررات در بین خانواده هی زندانیان قبل از زندانی شدن سرپرست خانواده و بعد از آن تفاوت وجود دارد؟

- یا میزان روابط اجتماعی خانواده هی زندانیان قبل از زندانی شدن سرپرست خانواده و بعد از آن با هم تفاوت دارد؟

- یا بین انزوی اجتماعی خانواده هی زندانیان قبل از زندانی شدن سرپرست خانواده و بعد از آن تفاوت وجود دارد؟

فصل دوم

تحقیقات پیشین

۱-۲- تحقیقات خارجی

در اینجا به چند مورد از پژوهش‌های خارجی انجام گرفته در حیطه موضوع تحقیق اشاره می‌شود: مایرز و همکاران^۴ (۱۹۸۳) با مطالعه تأثیرات مجازات و حکم‌های کیفری بر ساختار خانواده، به این نتیجه رسیدند که این تأثیرات می‌تواند جنبه معکوس داشته باشد بدین صورت که با ارتباط مردان آماده ازدواج با زنان مجرد، تعداد کمتری از خانواده‌هایی که سرپرست آنان زن می‌باشد شکل خواهد گرفت. با توجه به این نظریه، حبس، اندوخته مردان مجرد را کاهش می‌دهد و در نتیجه، شیوع خانواده‌هایی که سرپرست آنها خانم است افزایش می‌یابد. بنابراین، می‌توان این یافته را اینگونه تبیین کرد که پا برجا بودن خانواده‌های دو والدی، تا حد زیادی مربوط به وضع بازار ازدواج می‌باشد. البته این تأثیرات، با توجه به آمار ورود به زندان، نسبت جنسی و موقعیت منطقه‌ای، متفاوت خواهند بود (Myers, ۱۹۸۳).

ریت^۵ و سیمور^۶ در تحقیقات خود به این نتیجه رسیده‌اند که تأثیرات زندانی شدن والدین بر بچه‌ها می‌تواند منجر به واکنش‌های رفتاری و عاطفی از قبیل اضطراب و ترس، ناراحتی، و عوارض جسمی شامل افزایش میزان ابتلا به بیماری و رفتار بازگشتی مثل شب‌ادراری شود.

^۴ Myers

^۵ Wright

^۶ Seymour